

FIGYELŐ

Könyvtárak Kanadában.

A *Bookseller* 1945. szeptember 27-i számában érdekes cikk jelent meg a kanadai könyvtárak mai helyzetéről. A cikkíró abból indul ki, hogy Kanada könyvtár-ellátása 1931 óta úgyszólván semmit sem fejlődött. A stagnálás okát egyrészt a háborút megelőző gazdasági válságban, másrészt magában a háborúban kell keresni. Szomorú tényként könyveli el, hogy Kanada lakosságának majdnem a fele még mindig nincsen közvetlen kapcsolatban egyetlen könyvtárral sem. Hivatalos adatok szerint a könyvtárakra fordított évi kiadás személyenként nem volt több 20 centnél, holott Nagybritanniában körülbelül 30 cent, az Egyesült Államokban pedig éppen 40 cent az évenként és fejenként könyvtári kiadásokra fordított összeg.

Ha a kanadai könyvtárak száma nem is felel meg a kívánalmaknak és könyvvállományuk nem is gyarapodott az elmúlt tízegy-néhány esztendőben, azért a meglévő könyvtárak működőképességét erősen felfokozta a hivatásos, képzett könyvtárosok számának megnövekedése. Kanada közkönyvtáraiban ma már aránylag igen nagy létszámú és elsőrangúan képzett könyvtárosi gárda működik és ezeknek a működése már a szebb jövő ígérétét hordja magában. Ez annál is inkább valószínű, mivel a nép széles rétegei egyre inkább tudatára ébrednek a könyvvel való ellátottság egyenetlenségének és a közületek is egyre inkább kezdenek „könyvtár-tudatosá” válni, vagyis érdeklődni a könyvtár-kérdés iránt. Könyvtár-társaságok és könyvtár-bizottságok alakulnak, amelyek a könyvtárügyet mint a kanadai köznevelés egyik fontos tényezőjét kezelik és igyekeznek minden lehető eszközzel előmozdítani.

A kanadai közkönyvtáraknak könyvvel való ellátása nem állami feladat. Minden könyvtár közvetlenül vásárolja könyvanyagát a kiadóktól, akik utazó ügynökök, katalógusok és egyéb bevált üzleti módszerek segítségével tartják fenn a kapcsolatot a könyvtárakkal. Így azután a brit könyvek meglehetősen hátrányban vannak a közelebből induló egyesült-államokbeli könyvekkel szemben. Az Egyesült Államok könyvkiadócégei könnyebben tudják elhelyezni új anyagukat a dominium könyvtáraiban, mint például a brit cégek és így a kanadai könyvtárak egyre jobban telítődnek az Egyesült Államokból származó könyvekkel.

Az amerikai könyveknek még az az előnyük is megvan az angolokkal szemben, hogy külsőleg jobban megfelelnek a kanadai ízlésnek. A kanadai ízlés meleg és gazdag színeket kíván, nem szereti, vagy legalább is közönnnyel fogadja az angol könyvek nyugodtabb színeit. Kanadai könyv-

tárosok megfigyelései szerint igen nagy mértékben használ a könyv népszerűségének, ha a feltűnő színű borítás hátsó lapján a könyvkiadó bemutatja az író fényképét és közli a legfontosabb életrajzi adatokat is. Ez minden amerikai könyv borítékján megtalálható, de a brit könyveknek csak kis százaléka ad ilyen természetű felvilágosítást. Hasonlóan fontos tényezője a könyv népszerűségének a formátum. A könyvtárosok megfigyelése szerint a kanadai átlagolvasó nem szereti a kislakú könyveket. Az ilyeneket csak akkor hajlandó kézbevenni, ha legalább egy kis súlya van. Ezért például az amerikai *Modern Library* nagy nyolcadrét alakú kiadványai sokkal népszerűbbek, mint az *Everyman's Library* kötetei, amit könnyen meg lehet állapítani azoknak a könyveknek a segítségével, melyek mindkét sorozatban egyaránt szerepelnek.

Talán különösen hangzik, de tapasztalati tény, hogy a gyermekolvasók — akikről pedig azt hinnénk, hogy igazán külsőségek alapján ítél meg a kezükbe kerülő könyvet —, teljesen érzéketlenek a papír, a nyomás, az illusztrációk, egyszóval a könyv kiállítása iránt. Náluk a tartalom a fontos. És éppen ezért a nagymultú angol ifjúsági irodalom viszonylagosan sokkal inkább szóhoz jut a kanadai könyvpiacra, mint az amerikaiaknak hasonló termékei.

A mai olasz könyvkiadás.

A mai olasz könyvkiadás hasonló nehézségekkel küzd, mint a magyar. Itália a háború alatt két részre szakadt és a két rész érintkezése csak most van kialakulóban. A milánói, torinói és firenzei nagy könyvkiadócégek közül igen sokan már akkor áttették székhelyüket Rómába, amikor a szövetségesek olaszországi partraszállása előrevetette Róma felszabadításának árnyékát és ott folytatták könyvnyomtató tevékenységüket. Így Róma egészen váratlanul középpontjává lett az olasz könyvkiadásnak, elhódítva az elsőséget az északi nagyvárosoktól.

1945 június végével körülbelül 150 könyvkiadóvállalat működött Rómában, közöttük persze igen sok tiszavirág-jellegű is. Ennek a nagy felvirágzásnak másik oka az volt, hogy Itáliában nem voltak papírkorlátozások, s így a papír hamarosan a feketepiacra bevezetett cikkek sorába kerülvén, Rómában könnyebben volt megszerezhető, mint másutt. A felszabadulás után munkaerő is bőven akadt a fővárosban és a könyvsajtók akár éjjel-nappal is dolgozhattak. Az eredmény az lett, hogy változatos üzleti multra visszatekintő, de a könyvkiadással soha még kapcsolatban sem állott kapitalisták rávetették magukat erre az új lehetőségre és — természetesen — erősen lerontották a könyveknek mind kiállítását, mind irodalmi színvonalát. A jóhírnevű cégek természetesen továbbra is igyekeztek megmaradni a régi színvonalon, habár ők is kénytelenek voltak az inflációs papírárakat megfizetni s egy-egy regényért, amely 1943-ban még 40 lírába került, most 300-nál is többet kérni. Ez a drágulás aztán kihatott a tankönyvek és a szakkönyvek árának alakulására is, amely természetesen szintén felszökött, úgyhogy ma már sem tanárok, sem diákok nem igen engedhetik meg maguknak az egyéni tan-

könyv, vagy szakkönyv használatát és inkább többen, néha hatan-heten is, osztozkodnak egy-egy példányon.

A régi cégeknek a legtöbb gondot a szállítás és a közlekedés okozza. Rómától délre már van néhány lassú vonatjárat, Rómától északra is találunk néhány személyvonatot, de teherszállítás még egyáltalában nincsen Róma, Firenze és Milánó között. Ha valamelyik cég szállíttatni akar, kénytelen tehergépkocsival szállíttatni, ez pedig alig-alig akad most egész Itáliában, ami van, az is már régen kiszolgált. Ezekkel a megbízhatatlan és lassú járművekkel egy kilogramm súlynak a szállítása Rómából Torinóba 50 lírába kerül és a szállító nem kezeskedik az áru megérkezéséért. Hasonló bizonytalanság uralkodik a levélforgalomban is: a leg-rövidebb idő, amely alatt egy levél elérheti a célját a városok közötti forgalomban, legalább is egy hét, felső határt pedig egyáltalán nem lehet megállapítani. Tehát a könyvkiadó cég még levelezését sem tudja üzletfeleivel lebonyolítani. Ha pedig a könyvkiadó rászánná magát arra, hogy személyesen próbáljon ügyeket elintézni, akkor szintén egyhetes utazásra kellene előkészülnie, tele fáradalmakkal és kényelmetlenségekkel. Mindezek együttvéve erősen bénítják a könyvkiadás üzleti részét.

Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a régi cégek részben igen súlyos veszteségeket is szenvedtek a háború idején. A milánói HOEPLI-cég nyomdáját, hatalmas könyvkészletét, nagyértékű editio-princeps gyűjteményét és VENTURI nagyszabású művészettörténetének lemezeit mind egyszerűen tönkre egy angolzász légitámadás a háború utolsó napjaiban. Pótolhatatlan kincsek pusztultak el a zeneműkiadó RICORDI-cégnél is. Milánó azonban mindezeket a veszteségeket azzal a szívóssággal és határozottsággal viseli, amely oly nagy mértékben hozzájárult a város felszabadulásához is ez év tavaszán. A kiegészített üzletházak és a 60%-ban elpusztult lakónegyedek között az emberek ráébredtek az együttműködés szükségességére és ez az együttműködés a legrövidebb időn belül helyre fogja állítani a város régi nagyságát. Már működik az *Olasz Könyvkiadók és Könyvkereskedők Egyesülete*; újra alakult a *PEN-klub* és az *Olasz Szerzők Szövetsége* is, az utóbbi VINCIGUERRA professzor vezetése alatt, aki az elmúlt 12 esztendőből hetet fasiszta börtönökben töltött. Ezek a szervezetek lehetővé teszik majd, hogy Itália méltóan képviselhesse érdekeit a békekötés után nyilván létrejövő nemzetközi kongresszusokon.

Az olasz könyvkiadók és könyvkereskedők egyik főtörekvése most az angol és amerikai könyvek fordítási jogának (és maguknak a könyveknek is) a megszerzése. Az utóbbi években az olasz irodalom színvonala erősen süllyedt és a könyvkiadók részint ezt a nivósüllyedést kívánják angol eredetű munkákkal ellensúlyozni, részben pedig azt a természetes érdeklődést kívánják kielégíteni, amely 20 éves elzártság alatt szükségszerűleg felgyülemlett az olasz olvasóközönségben az angol könyv iránt. Az érdeklődés részben a demokratikus életformának is szól, amelyről az olaszok nem sokat hallhattak az elmúlt évtizedekben s amelyet most az angolzász irodalom termékeiben szeretnének tanulmányozni. Azonban az érdeklődés kielégítése még egyelőre igen sok nehézségbe ütközik. A könyvkiadói kapcsolatokat csak a legutóbbi napokban sikerült véglege-

síteni; csak a legutóbbi hónapok óta tudnak olasz cégek angol copyright-ot szerezni, mióta megvan a lehetőség a lírában való fizetésre. Angol könyvek pedig egyáltalában nem jutnak még el Itáliába. 1945 júliusában egyetlen egy mutatkozott csak a római könyvpiacra: D. W. BROGAN: *The English People*, ez is napok alatt elfogyott.

A kisebb cégek ebben a helyzetben úgy segítenek magukon, hogy a szerzői jogot semmibe véve kalózkidadásokban jelentetik meg azokat a könyveket, amelyeknek sikerét biztosítva látják.

Az angol írók közül úgyviátszik, hogy G. M. TREVELYAN (a történetíró), G. B. SHAW, SOMERSET MAUGHAM, ALDOUS HUXLEY, T. S. ELIOT, ROSAMOND LEHMANN, CHARLES MORGAN, C. S. FORESTER, A. J. CRONIN, és P. G. WOODEHOUSE munkái örvendenek a legnagyobb népszerűségnek. Az amerikaiak sorában ott látjuk a Nobel-díjas SINCLAIR LEWIS-t, ERNEST HEMINGWAY-t, JOHN STEINBECK-et, PEARL S. BUCK-ot, LOUIS BROMFIELD-et és WILLIAM SAROYAN-t. Az olasz könyvek közül pedig a következőkről mondhatjuk, hogy népszerűségük erősen felül van az átlagoston: BENEDETTO CROCE történeti, bölcséleti és kritikai művei; SABA, MONTALE és UNGARETTI versei; DE RUGGIERO és SALVATORELLI történelmi tanulmányai; DEBENEDETTI kritikái; MALAPARTE *Kaput* című különös odisszeiája a megszállt Európából; MORAVIA *Agostino* című regénye egy serdülőfélben lévő Oedipus-komplexumáról; és végül ALVARO és BUZZATI regényei. A művészeti, művészettörténeti és hasonló könyvek ismét a régi kiállításban kaphatók.

Könyvkiadás Észak-Németországban.

Északnyugat-Németország 1945 májusában került brit megszállás alá. Nem sokkal ezután megalakult a katonai kormányzat és egyik első ténykedése az volt, hogy természetesen megtiltott minden könyvkiadói tevékenységet. Azonban alig telt el néhány hét, máris kezdtek szállingózni az első kérvények könyvkiadási engedélyek iránt. Amikor a német könyvkiadók között híre ment, hogy a katonai kormányzat tájékoztató szolgálatának van egy könyvkiadást ellenőrző szerve is, egész népvándorlás kezdődött a Radio Hamburg szép épületében elhelyezett irodák előtt. A könyvkiadók a szónak legvalódibb értelmében sorbanálltak, hogy kérvényeiket bejuttathassák az illetékesekhez. A legtöbb már régóta működő hamburgi könyvkiadó volt, de akadtak közöttük egykori berlini kiadók is, akik Hamburgban akarták újjáépíteni vállalatukat és voltak olyanok is, akiknek egyáltalán semmi közük sem volt soha a könyvkiadóiparhoz, csak éppen ki akarták használni az angol nyelvkönyvek iránt mutatkozó óriási érdeklődést és gyorsan ki akartak hozni egy szótárt vagy kifejezgyűjteményt. Azonban ez utóbbiak rendszerint póruljártak, mert a könyvkiadási osztály minden kérést külön ellenőrzött és csak nagyon indokolt esetben javasolta a könyvkiadási engedély megadását. Így például a jólismert hamburgi cég, Hammerich és Lesser mindaddig nem kapott könyvkiadási engedélyt, amíg igazgatói között ott szerepelt a náci-érezésű Max Schmeling, az egykori ökölvívó világbajnok.

Jelenleg az a helyzet, hogy sok jóhírnevű könyvkiadó cég ismét dolgozni szeretne, különösen azok, amelyeket a náci-uralom utolsó hónapjaiban elhallgattattak. A könyvkereskedések majdnem teljesen üresek és Hamburgban magában óriási könyvkészletek pusztultak el a szövetséges bombatámadások idején, olyan készletek, amelyeknek pótlása a jelenlegi viszonyok között teljesen lehetetlen.

Egyelőre a papír és a munkaerő hiánya szükségessé teszi a kiadásra váró könyvek rangsorolását. Az első rangsorba szótárak és kifejezés-gyűjtemények tartoznak. Éppen nemrég kapott engedélyt a TAUCHNITZ-cég német-angol és angol-német szótárának nagy példányszámban való kiadására. Igen nagy a kereslet angolnyelvű irodalom iránt is, de ezt egyáltalán nem lehet kielégíteni; mindössze 100 mű fordítására adtak eddig engedélyt.

A tankönyvek kiadása egyelőre szünetel, eltekintve néhány még a nemzeti szocializmus uralomrajutása előttről származó könyv új kiadásától. Az új tankönyveket a katonai kormányzat nevelési bizottsága készíti elő és az is fogja kiadni, közvetlenül tárgyalva a nyomdakkal. Ezeknek a tankönyveknek kellő példányszámban való előállítására azonban óriási feladat, mert gyakorlatilag minden 1933 óta kiadott tankönyvet törölni kellett a tankönyvjegyzékekből.

Az új könyvek kiadásának ellenőrzése mellett igen fontos feladat a meglévő könyvanyag felülvizsgálása is. A nemzeti szocializmus eszméit hirdető könyveknek el kell tűnniök a könyvpiacról, ezért a katonai kormányzat előírja a nemkívánatos könyvek visszavonását. Minden olyan könyv, amely náci vezéreket dicsőít, amely alkalmas arra, hogy egyenlenséget szítson a szövetségesek között, amely alkalmas volna a szövetségesek tekintélyének csorbítására és végül minden 1933 óta megírt történelemkönyv indexen van, de mivel lehetetlenség lett volna minden egyes könyv címét felkutatni és jegyzékbe foglalni, a katonai kormányzat csak az irányelveket közölte a könyvkereskedőkkel és azok a saját hatáskörükben bírálják el, hogy mit lehet a közönség kezébe adni. Természetesen a felelősség is teljesen az övék. Ezek a rendszabályok valószínűleg rövid idő alatt átformálják a német könyvpiac általános képét.

(B. P.)